

DISPUTATIO XX.

de personis divinis.

QUÆSTIO I.

An & quot personæ & quomodo reperiantur in divinis?

Suppono : Boëtius definit personam : rationalis naturæ individua substantia , quam definitionem communiter admittunt Theologi, si per ly *individua* intelligatur incommunicabilis, alias etiam anima rationalis vel humanitas Christi præcisa à supposito verbi & divinitas præintellecta relationibus essent personæ, persona igitur, est natura rationalis completa singularis & incommunicabilis. hoc supposito.

DICO. 1. *Conveniens est, ut hoc nomen, persona, de Deo dicatur, non tamen eodem modo, quo dicitur de creaturis : sed excellentiori modo S. Th. hic Q. 29. A. 3. O.*

Probatum : in quo est res significata per nomen *Persona*, videl. in naturâ intellectuali incommunicabiliter subsistens, de eo convenienter hoc nomen dicitur ; atqui in Deo est res significata per nomen *Persona* : cum sit perfectissima substantia, & quidquid perfectionis reperitur in creaturis ipse modo excellentiori contineat.

DICO. 2. *neesse est ponere tantum tres personas in divinis. S. Th. hic. Q. 30. A. 2. O.*

Probatum : Tot sunt personæ, quot sunt oppositiones relativæ, tot sunt oppositiones relativæ, quot sunt, qui referuntur ; atqui tres in divinis referuntur, Pater refertur ad Filium, Pater & Filius referuntur ad Spiritum Sanctum ; ergo tres solum sunt personæ, quod magis constabit ex sequentibus.

QUÆSTIO II.

De constitutivo & distinctivo personarum.

Suppono : Ex hætenus dictis : quod relatio divina non sit accidens inhærens subjecto, sed sit identificata cum substantiâ divinâ, ideoque ex vi propriæ lineæ sit quid substantiale & subsistens, quare Theologi cum S. Th. hic Q. 40. A. 4, in relationibus divinis ; ut in paternitate, duos conceptus seu duo munia inadæquata distinguunt scilicet formæ referentis sive puri respectus ad terminum, & formæ hypostaticæ subsistentis id est, ut loquitur S. Th. *proprietas personalis Patris potest considerari dupliciter : uno modo, ut est relatio, & sic secundum intellectum præsupponit actum notionalem : quia relatio in quantum huiusmodi fundatur super actum ; alio modo, secundum quod est constitutiva personæ, & sic oportet, quod præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.* Hoc supposito.

DICO : *Plures personæ sunt plures relationes subsistentes ab invicem realiter distinctæ* S. D. hic Q. 30. A. 2. in O.

Probatum : personæ divinæ distinguuntur per aliquid reale : nam cum personæ divinæ realiter distinguantur independentem à ratione, etiam illud per quod distinguuntur inter se, debet esse aliquid reale, per quod autem realiter distinguuntur, etiam constituuntur, idem est constitutivum, quod est distinctivum ; atqui ex illis rationibus, quæ inveniuntur in persona, nulla potest esse constitutiva personæ, nisi sola relatio : illæ enim rationes, quæ inveniuntur in personis divinis sunt vel ipsa persona
secun-

secundum se totam spectata, vel secundum aliquid absolutum & commune tribus personis, vel secundum aliquid notionale, quod iterum est vel processio vel relatio; atqui ex omnibus illis nihil potest esse constitutum personæ, quam relatio, non enim personæ possunt constitui in ratione personæ per seipsas totas: quia per hoc constituuntur in ratione hujus personæ, per quod distinguuntur ab aliis personis, personæ autem divinæ non distinguuntur se totis: aliàs etiam differrent in essentia in quâ tamen conveniunt; deinde illud, per quod constituitur persona divina, non potest esse aliquid absolutum: quia omnia absoluta sunt communia tribus personis, & consequenter non possunt esse distinctiva unius ab aliâ; denique constitutum divinarum personarum non potest esse processio: quia persona habet ex suo conceptu esse fixum, ratum, permanens & in facto esse: cum sit terminus naturæ, quam reddit incommunicabiliter subsistentem, processio autem ex modo significandi habet rationem viæ: processio enim activa est via à principio, unde supponit personam à quâ egreditur, ideoque eam non constituit sed ex constituta profilit: actiones enim sunt suppositorum. Processio passiva est egressio termini à principio, ideoque præsupponitur constitutioni personæ & ita eam constituere nequit; superest ergo ut per solam relationem constituatur persona in divinis; quia illa sola personas distinguit & proinde constituit: quia sola causat oppositionem & incommunicabilitatem inter personas.

Obj. I. Essentia & relatio sunt idem realiter in Patre: nam tam simplex est Pater quam paternitas; atqui paternitas nullo alio sed seipso constituitur; ergo etiam personæ nullo alio sed seipsis constituuntur.

R. Idem in Deo est proprietates & essentia, Paternitas

tas & Pater realiter Con. Idem est formaliter N. Relatio enim & essentia virtualiter distinguuntur, ideoque etiam paternitas & pater: quia Pater significat essentiam appropriatam Patri, Paternitas relationem Paternitatis, ideoque non est idem modus significandi in utroque nomine.

Obj. 2. Ideo processio non est constitutiva personæ: quia eam supponit constitutam; atqui etiam relatio supponit personam constitutivam: cum relatio sit posterior processione; fundatur enim in processione, ideò siquidem prima persona habet relationem paternitatis, quia generat, ideò verò generat, quia est persona: actiones quippe sunt suppositorum.

R. Relatio secundum explicitum munus & exercitium referendi præsupponit originem & processionem Con. Relatio secundum munus afficiendi subjectum & prout est forma hypostatica seu subsistens, præsupponit processionem & fundatur in illâ N. Relatio enim ut est forma hypostatica fundamento non indiget, sed est ipsamet Dei essentia ex se subsistens, ut ante dictum est, sunt duo munera in relatione nimirum afficere naturam eamque terminare, & referre subjectum ad terminum; prius munus præcedit posterius: prius enim res in se sistit, quam ad alia tendat, nec est inconueniens, quod una forma habeat plures effectus formales, quorum unum prius naturâ conferat, quam alium; sic gratia naturâ prius expellit peccatum, quam sanctificet animam; ipsa anima prius confert gradum corporis quam vegetativi. Eodem modo relatio paternitatis licet in re totum effectum communicet tamen prius naturâ intelligitur complere personam Patris, quam respicere filium: non enim respicit filium, nisi prius naturâ afficeret Patrem; cum enim referat Patrem ad filium, prius tangit patrem quam filium, ut tangit patrem constituit personam Patris, ut respicit filium.

filium, supponit personam jam constitutam, & in se
sistentem & subsistentem.

Obj. 3. Relatio constituit personam, quatenus ad-
fert incommunicabilitatem, adfert autem incommu-
nicabilitatem, quatenus causat oppositionem; in divinis
enim omnia sunt unum, nisi obviet relativa oppositio,
sed solus respectus ad filium causat oppositionem: nulli
enim opponitur relatum nisi termino, quem respicit;
ergo relatio si constitueret personam, illam constituit se-
cundum munus referendi.

R. Relatio adfert incommunicabilitatem, quatenus
adfert oppositionem & simul præstat subsistentiam;
Con. & non præstat subsistentiam N. Relatio enim
creata, licet causet oppositionem, non tamen consti-
tuit personam, quia non facit subsistere.

Obj. 4. Duæ sunt rationes in relatione, ratio *in*
& ratio *ad*; secundum neutram est constitutum per-
sonæ; non secundum rationem *ad* sic enim præsuppo-
nit personam constitutam, nec etiam secundum ratio-
nem *in*, quia ratio *in* est communis tribus personis;
in hoc enim omnes relationes conveniunt, quod affi-
ciant subjectum.

R. N. mi. Hæ duæ rationes ita sunt in relatione,
ut una non excludat aliam: Paternitas enim, quatenus
afficit primam personam & illam reddit incommunica-
bilem, non excludit respectum ad filium, sed illum
habere exigit, tametsi illum non exprimat, unde re-
latio afficiens subjectum & exigens respectum ad termi-
num non est communis, sed propria, & adfert in-
communicabilitatem non solum, quia respicit, sed etiam
quia afficit subjectum per ordinem ad terminum. Ex
dictis

Colliges 1. Personam divinam non significare de
formali relationem, ut est formaliter respectus ad ter-
minum, sed quatenus est forma hypostatica, ideoque

aliter significari divinas relationes nomine divinæ personæ, quam his tribus nominibus: Pater & Filius & Spiritus sanctus: nam persona divina significat formaliter & explicitè relationes divinas sub conceptu existentium incommunicabiliter, sicut persona in communi significat subsistens incommunicabiliter in quâlibet naturâ intellectuali, implicitè verò & de materiali significat illas sub conceptu relationum & prout exercent munus referendi ad terminum seu correlativum, econtrâ verò tria prædicta nomina significant formaliter & explicitè relationem sub conceptu relationum, quatenus sunt respectus ad terminum, implicitè verò & materialiter sub conceptu subsistentium eos important.

Colliges 2. In divinis dari tres subsistentias relativas: quia multiplicatio concreto substantivo multiplicatur quoque forma significata & multiplicatio constituto multiplicatur quoque principium constituens; atqui sunt tres subsistentes & tres personæ; ergo sicut ad multiplicationem personarum personalitates, ita ad multiplicationem subsistentium subsistentiæ multiplicantur, maximè cum personalitas & subsistentia, suppositum & persona non distinguantur: nisi in quantum personalitas & hypostasis subsistentiæ superaddunt dignitatem naturæ rationalis; quod autem illæ subsistentiæ sint relativæ, inde patet: quia nulla incommunicabilitas & distinctio in divinis provenit à formâ absolutâ: cum absoluta sint communia, & ratio distinctionis sit oppositio relativa.

QUÆSTIO III.

De subsistentia personarum.

Suppono: subsistentia duo munera inadæquata habet. Primò tribuit naturæ independentiam ab alio ut sustentante non tantum ut subjecto sed etiam ut supposito

posito, redditque naturam potentem agere ut quod per modum totius in se & per se subsistentis, non verò ut quo seu per modum formæ vel partis in alio existentis & subsistentis. Secundò naturam reddit alteri incommunicabilem.

DICO I. *Sicut nos dicimus in divinis pluraliter tres personas & tres subsistentias ita Græci dicunt tres hypostases.* S. Th. hic Q. 29. a. 2. ad 2. Sive dantur in divinis tres subsistentiæ relativæ.

Probatur : tot dantur subsistentiæ relativæ quod dantur subsistentes relativè ; atqui tres sunt subsistentes relativè. Ergo.

DICO 2. *Relatio in divinis... est ipsa divina essentia, unde est subsistens, sicut essentia divina subsistit.* S. Th. hic Q. 29. a. 4. O. Sive in Deo datur subsistentia absoluta communis tribus personis.

Probatur : Essentia divina præintellecta tribus personis est actus purus infinitus & ipsum esse in se à se & per se independens à quocunque alio ; ergo habet omnem perfectionem substantialem ; sed ratio subsistentiæ pertinet ad perfectionem substantiæ : substantia enim, quæ non existit per se & in se absque necessitate existendi in alio, non habet suam ultimam perfectionem nec suum ultimum complementum substantiale ; ergo essentia divina præintellecta personis habet subsistentiam absolutam, quâ Deus per se & in se subsistit nec indiget existere in alio, ratione cuius Deus sit potens intelligere amare & operari ad extrâ. neque enim id accipit à personis, sed potius id eis indivisim communicat : actiones quippe essentielles tantò intrâ quam extrâ sunt communes tribus personis subindeque per se procedunt à principio, quod est commune : nimirum à Deo subsistente subsistentiâ absolutâ.

Obj. 1. Si essentia divina subsistat subsistentiâ absolutâ, non indiget subsistentiâ relativâ ; sicut, quia existit

existit existentia absolutâ, non requirit existentiam relativam.

R. Negando sequelam & paritatem : quia, licet natura divina sufficienter subsistat essentialiter per subsistentiam absolutam, non tamen per eam subsistit notionaliter, unde est disparitas inter existentiam & subsistentiam : nam personæ sufficientissimè existunt per hoc, quod habent esse naturæ divinæ ; neque enim existentia constituit principium quod agendi, sed solum facit rem esse extrâ nihil, quod omnibus personis est commune ; at verò subsistentia facit esse principium quod alicujus actionis, licet autem principium quod actionis essentialis sit commune, non tamen principium quod actionis notionalis, ideoque alia est subsistentia essentialis & communis, alia notionalis & propria, & ita natura affecta subsistentia absolutâ redditur subsistens notionaliter juxtâ conditionem personæ : prima redditur subsistens ut genitor & Pater, secunda ut genitus & filius, tertia ut spiritus ; non est autem inconueniens, ut natura divina subsistens subsistentia absolutâ subsistat deinde subsistentia personali non ex necessitate sed ex fœcunditate.

Obj. 2. Si Deus ut præintellectus relationibus sit subsistens, etiam esset persona : persona enim non plus significat quam subsistens in naturâ rationali, adeoque essent in divinis quatuor personæ & quatuor hypostases.

R. Quod persona non significet quomocumque sed incommunicabiliter subsistentem in naturâ rationali, & licet in creatis subsistentia utrumque hunc effectum præster, aliter tamen est in divinis, ubi neque incommunicabilitas à formâ absolutâ neque perfectio independentiæ à formâ relativâ provenire potest, ut proinde effectui independentiæ subsistentia absoluta, effectui verò incommunicabilitatis subsistentia relativa respondeat.

Obj.

PERSO
 Quod subsistentia
 incommunicabiliter
 naturam divinam
 natura divina ut
 obsequat sed in
 licet ad obsequat
 incommunicabiliter
 in tunc
 quo est in Patre, in
 in natura divina
 in est communicabiliter
 in natura divina ut ab obsequat
 in, quomodo non
 in spiritu Sancto de
 in & nullum productum
 in incommunicabiliter
 Q U E
 De persona Patris,
 in 1. in perso
 in primo & post
 in principio, quod
 in
 in explicatur conclusio
 in in tunc per
 in modo convenit et no
 in modo verbi genera
 in tunc, necesse est g
 in modo est generatio &
 in in generatio perfec
 in in generatio
 in numero for
 in SS. Trin
 in in per
 in in effect
 in in qua

Obj. 3. Si subsistentia relativa reddat in Patre v. g. naturam divinam incommunicabilem; ergo Pater non potest naturam divinam communicare Filio.

R. Natura divina ut terminata per paternitatem non fit adæquatè sed inadæquatè incommunicabilis, ideoque licet absolute natura divina in Patre existens sit communicabilis, fit tamen incommunicabilis eo modo quo est in Patre, in Patre enim est natura divina ut à se habita & ut principium generandi, quomodo non est communicabilis Filio; rursus in Filio est natura divina ut ab alio habita & ut spirativè communicabilis, quomodo non communicatur Spiritui Sancto: in Spiritu Sancto denique est natura ut ab utroque habita & nullius productionis principium sicque est omnimodè incommunicabilis.

Q U Æ S T I O. IV.

De personâ Patris, & Filii & Spiritûs Sancti.

DICO I. *In personis divinis, in quibus non est prius & posterius, invenitur principium non de principio, quod est Pater. S. Th. hic Q. 33. a. 4. O.*

Explicatur conclusio deducendo ea, quæ primæ in sanctissimâ Trinitate personæ conveniunt.

Primò convenit ei nomen & ratio Patris: quia si processio verbi sit generatio, persona à quâ procedit verbum, necessariò est genitor & Pater; sed processio verbi est generatio & quidem perfectissima: tantò enim est generatio perfectior, quantò terminus genitus est similior generanti; in generatione autem divinâ eadem est numero forma geniti & generantis; ergo prima persona SS. Trinitatis est perfectissimè Pater. Porro nomen Patris per prius dicitur de primâ personâ notionaliter quam essentialiter seu prius convenit respectu Filii divini quam creaturarum: tum quia ab æterno

æterno Deus est Pater Filii & ex tempore Pater creaturarum; tum quia nomen Patris prius dicitur de eo, in quo perfectè reperitur ratio per nomen Filii significata, quam in quo non nisi imperfectè reperitur; ratio autem Filii perfectè reperitur in verbo æterno, imperfectè autem & deficienter in creaturis

Dices. Communia in Deo sunt priora propriis & essentialia notionalibus; sed nomen Patris per ordinem ad creaturas significat aliquid essentialiale & commune tribus personis, per ordinem ad filium significat aliquid notionale; ergo Deus prius est Pater creaturarum quam Filii.

R. Distinguendo maj. prius in Deo sunt essentialia absoluta quam notionalia Con. prius in Deo sunt essentialia respectiva, quæ dicunt respectum ad creaturas N. ratio est: quia persona divina procedens emanat ut principium productionis creaturarum; sicut enim videmus verbum conceptum in mente Artificis prius procedere ab Artifice quam artefactum, quod procedit per verbum, sic Filius æternus per prius procedit à Patre quam creaturæ, ideò dicitur ab Apost. ad Coloss. 1. v. 15. *Primogenitus omnis Creatura.*

2dò Convenit ratio principii: quia principium est id à quo est processio; sed Filius & Spiritus Sanctus à Patre procedunt; ergo Patri convenit ratio principii. Nomine autem principii intelligitur principium ad intrà, quod per se primò & veluti fundamentaliter convenit Patri respectu Filii, licet etiam conveniat Filio respectu Spiritûs Sancti; si verò sumatur ratio principii essentialiter & per ordinem ad creaturas, nomen principii appropriatur Patri, sed illi non est proprium, sed commune est respectu trium personarum.

3tiò Convenit propriè nomen & ratio ingeniti seu innascibilis: quia in divinis personis debet admitti aliqua persona, quæ non sit ab aliâ, ne detur processus

in

in infinitum, unde debet aliqua esse à se non quidem eo sensu, quod illa persona sit à se producta: nihil enim potest seipsum producere, sed eo sensu, quod illa persona non sit ab aliâ, sicut Deus etiam dicitur ens à se vel per essentiam & in se habens & non aliunde participans omnimodam existendi necessitatem, talis autem est Pater.

Dices 1. Spiritus Sanctus etiam est ingenitus: quia non procedit per generationem.

R. Negando ant. quia nomine ingeni non intelligitur illud, quod non procedit per generationem, sed illud, quod nullam prorsus originem habet.

Dices 2. Essentia divina etiam est ingeni: quia non gignit nec gignitur; ergo ingenitum non est nomen proprium Patri.

R. Negando ant. quia sicut essentia divina non dicitur genita, licet communicetur Filio, ita non dicitur ingeni: gigni enim est suppositorum, ideòque non asseritur, nisi de aliquâ personâ.

DICO 2. *Verbum divinum ... propriè & non metaphoricè dicitur Filius.* S. Th. hic Q. 33. a. 2. ad 3.

Explicatur conclusio adducendo quæ secundæ Sanctissimæ Trinitatis personæ propria sunt.

Dicitur 1° hæc persona *verbum*: quia procedit ut terminus intelligibilis dictionis, & quia ex vi hujus intellectivæ dictionis procedit in similitudinem dicentis non solum intentionalem: sed etiam propter summam identitatem naturalem

Dicitur 2° *Filius naturalis & consubstantialis.*

3° Dicitur *Imago*, quæ definitur: unius ab alio deducta similitudo, & duo requirit nimirum similitudinem & processionem: non enim sola similitudo sufficit ad rationem imaginis: nam duo ova sunt similia, unum tamen non est alterius imago, quia neutrum de altero

altero est expressum; atqui utraque hæc conditio perfectissimè convenit Filio: habet enim eandem sui principii naturam, eamque recipit per modum similitudinis ex vi & modo processionis intellectualis; ergo Filius est perfectissima imago Patris.

Notandum hic: quod alia etiam nomina vel effectus omnibus personis communes per appropriationem uni vel alteri personæ specialiter tribuantur ob specialem aliquam convenientiam cum personis earumque processionibus; sic quamvis omnipotentia toti Trinitati conveniat, specialiter tamen attribuitur Patri: quia ipse est primum principium tam ad extrâ quam ad intrâ, sapientia appropriatur Filio, quia sicut sapientia oritur ab intellectu, ita & verbum per intellectum procedit, amor Spiritui Sancto, quia est affectio voluntatis, per quam Spiritus Sanctus procedit.

Q. I. Ex quâ cognitione verbum procedit?

R. Verbum divinum per se procedit ex cognitione divinæ essentiæ, attributorum & personarum divinarum & creaturarum pòssibilium.

Probatur: Verbum divinum per se procedit ex cognitione Patris, quæ sit necessaria, perfectissima & infinita & comprehensiva: verbum enim est imago consubstantialis Patri & consequenter terminus intellectus paternæ habentis omnes prædictas condiciones; atqui cognitio necessaria, perfectissima, infinita fertur in divinam essentiam attributa personas & creaturas: nam primò cognitio necessaria per se attingit, quidquid in objecto suo necessariò relucet; in essentiâ verò divinâ, quæ est objectum motivum intellectus divini, necessariò & non liberè relucet attributa, personæ & creaturæ pòssibiles: illa enim non pendent in sui cognoscibilitate à libero Dei decreto; deinde cognitio perfectissima & infinita tanta est, quanta est divina cognoscibilitas, in essentiâ autem divinâ cognoscibilia sunt

sunt attributa, personæ & creaturæ possibiles. Denique cognitio comprehensiva non est, nisi penetret attributa & relationes, quæ in essentiâ divinâ essentialiter includuntur; atqui omnipotentia divina penetrari non potest, nec cognosci quantum cognoscibilis est, nisi cognoscantur omnes creaturæ possibiles in ejus virtute contentæ; ergo cum verbum per se procedat ut verbum adæquatum, plenum, infinitum totam exhauriens dicentis fœcunditatem, omnia in processione verbi cognoscuntur.

Confirmatur; verbum divinum per se & ex vi suæ Characteristicæ proprietatis repræsentat essentiam, attributa & relationes ac creaturas possibiles: quia verbum divinum procedit ut summè simile Patri, cum sit imago Dei invisibilis; sed non potest procedere ut summè simile Patri, nisi per se repræsentet essentiam, attributa, relationes & creaturas possibiles; imprimis enim imago debet per se repræsentare Patrem: imago enim per se repræsentat id, cujus est imago, non potest autem repræsentari Pater, nisi repræsentetur Filius: relativa enim sunt simul naturâ & cognitione. Deinde ut verbum procedat ut perfectè simile suo principio, debet repræsentare omne illud, quod sibi Pater in generatione communicat, & in quo assimilatur genitori, Pater autem communicat Filio essentiam, & attributa, relationem spiratoris, & omnia, quæ habet, præter esse Patrem, non potest autem repræsentari relatio spiratoris non repræsentato Spiritu Sancto: denique si repræsentat attributa, etiam exprimit divinam omnipotentiam, artem & ideas divinas, quarum terminus sunt creaturæ possibiles; ergo verbum divinum ex vi & modo suæ processions per se repræsentat essentiam, attributa & creaturas possibiles.

Obj. 1. Verbum procedit ex primariâ cognitione Patris: quia verbum est terminus primarius cognitio-

nis Patris, atqui primaria cognitio Dei fertur per se solum ad primarium objectum, quod est essentia divina, non verò personæ, multò minùs creaturæ possibiles, quæ idèd attinguntur ab attributo distincto ab essentiâ vel intelligere divino vid. scientiâ Dei; ergo cognitio primaria Patris non fertur ad personas nec ad creaturas.

R. Cognitio Dei primaria fertur per se in objectum primarium non attingendo objectum secundarium N. attingit per se objectum primarium & objectum secundarium ratione objecti primarii Con. non idèd essentia divina dicitur objectum primarium; quasi priùs cognoscatur essentia, quam creaturæ & personæ: hæc enim omnia simul cognoscuntur, sed quia divina essentia ratione sui cognoscitur, alia verò ratione alterius attinguntur, cæterum omnia debent attingi per se à cognitione comprehensivâ, quæ talis non esset, nisi & objectum primarium & secundarium in primario necessariò inclusum primariò attingeretur.

Obj. 2. Verbum procedit per cognitionem intuitivam, cognitio autem intuitiva fertur in objectum pro illo signo præsens, in quo est cognitio; in illo autem signo, quo Pater generat Filium, nondum est Filius genitus, & consequenter nondum est præsens, multò minùs Spiritus Sanctus est præsens, qui per amorem in signo posteriori est producendus; ergo cognitio intuitiva, per quam procedit Filius, solum fertur ad essentiam & Patrem, non ad Filium & Spiritum Sanctum.

R. Ad cognitionem intuitivam sufficit, quod in eodem nunc æternitatis, quo est cognitio generativa Filii, coexistat Filius & Spiritus Sanctus, ordo autem originis, qui est inter divinas personas cum simultate durationis & æternitatis consistit; verbum igitur procedit

Per so
 ratione Spiritu
 processionem
 concipiatur
 est tamen o
 in virtute Spiritu
 Filii procedit
 atqui cognitio beat
 personarum; qui person
 em Patris, non quod
 ad Deo comparat
 us esset; non in
 Filium, nondum
 ra.
 ra. Cognitioem
 personarum; quia omni
 ratione, sed tantum o
 se ab aliâ, nullam ta
 in se aliâ, ideoque ob
 ra est Deo striua & t
 tur in Deum luce et
 sonas; ergo videtur
 ra, quia Deus esset se
 receptionis; quia tunc
 ne amem Deum non vi
 heriam. Et licet ab
 ra, absoluta tamen
 ra, non sunt prior
 ra cognoscit personas
 ra, & commune
 ra, sequitur personis
 ra. Filius procedit
 ra cognitio p
 ra, si crea
 ra manere
 ra ad

dit ex cognitione Spiritûs Sancti, licet Spiritus Sanctus sequatur ad processionem verbi: quia licet Spiritus Sanctus nondum concipiatur veluti effectivè extrâ potentiam Patris, est tamen objectivè cognitus in essentiâ Patris & in virtute Spirativâ illius.

Obj. 3. Filius procedit per cognitionem beatifican-tem; atqui cognitio beatificans Patrem non fertur in tres personas: quia personæ non pertinent ad beatitudinem Patris, tum quia beatitudo est quid absolutum, quod Deo competeret, etiamsi per impossibile solitarius esset; tum quia in illo signo, in quo Pater producit Filium, nondum sunt omnes personæ existentes.

R. Cognitionem beatificam Patris videre omnes personas: quia cum inter personas non sit prioritas durationis, sed tantum ordo originis, licet una persona sit ab aliâ, nullum tamen est instans, in quo una sit sine aliâ, ideoque objectum beatificum cognitionis Patris est Deus trinus & unus: quia cognitio beatifica fertur in Deum sicut est in se, in se autem habet tres personas; ergo videt tres personas; in hypothese autem, quâ Deus esset solitarius, foret quidem beatus sine personis: quia tunc videret se, ut est in se, sine illis, nunc autem Deus non videt se sicut est, nisi videat se esse trinum. Et licet absoluta in Deo sint priora notionalibus, absoluta tamen quæ dicunt ordinem ad notionalia, non sunt priora personis; sic scientia, quâ Deus cognoscit personas, etsi sit aliquod prædicatum absolutum & commune tribus personis, tamen non præintelligitur personis.

Obj. 4. Filius procedit per cognitionem perfectissimam; atqui cognitio perfectissima est independens à creaturis, ita ut, si creaturæ forent impossibiles, illa adhuc invariata maneret; ergo cognitio productiva verbi non terminatur ad creaturas possibles,

R. Deus non est connexus cum possibilitate creaturarum per dependentiam sui à creaturis, sed creaturarum à se: quia possibilitas creaturarum est denominatio extrinseca petita ab omnipotentia Dei, qui ratione suæ eminentiæ infinites est participabilis à creaturis, unde deficiente possibilitate deficeret omnipotentia Dei: quia desineret participabilitas divinæ bonitatis

Obj. 5. Verbum procedit solum per se ex cognitione illius, quod repræsentat; sed verbum per se non repræsentat creaturas & relationes: quia illud per se repræsentat, cuius est imago; atqui non est imago Spiritus Sancti & creaturarum; ergo illa per se non repræsentat.

R. De ratione imaginis est non solum, quod sit similitudo, sed etiam, quod procedat ab illo, cuius est imago; cum igitur principium quod Filii sit Pater, principium quo sit essentia habens rationem speciei fecundantis intellectum Patris, Filius est imago Patris & essentiæ; quia autem essentia, cui directè verbum assimilatur, non potest cognosci sine relationibus & creaturis uti nec sine virtute creativâ & spirativâ, hinc verbum repræsentat per se non solum essentiam, sed etiam relationes & creaturas possibles.

Q. 2. An verbum procedat ex cognitione creaturarum actualium?

R. Verbum non procedit per se ex cognitione creaturarum futurarum.

Probatur: Cognitio, quâ Pater verbum producit, ea per se attingit, quæ Pater generando communicat Filio, quæ prius origine in Patre concipiuntur; atqui decretum de rerum futuritione & cognitio creaturarum futurarum, non concipitur prius origine esse in Patre, quam generet Filium, sed potius subsequitur generationem Filii & productionem Spiritus Sancti. Item verbum procedit ex cognitione necessaria & naturali: quia

quia processio est necessaria & naturalis; ergo ad productionem verbi non requiritur per se cognitio futurorum, quæ non est naturalis, sed libera: est enim ipsa scientia visionis liberum decretum præsupponens, unde, si non fuisset in Deo cognitio futurorum, invariabilem verbum maneret, sicut & scientia Patris.

Dixi per se: licet enim verbum divinum omnia exprimat, quæ sunt in scientiâ Patris, cum sit ejus terminus adæquatus, tamen quædam per se in illo relucet, quædam verò solum concomitanter; per se quidem illa, quæ Pater necessariò communicat ut: essentia, virtus spirativa, ideæ creaturarum; per accidens verò & concomitanter illa, quæ potuissent non esse, quales sunt creaturæ futuræ.

Obj. In verbo debet per se & ex vi suæ processionis relucere, quidquid per cognitionem sui productivam attingitur: aliàs aliquid minus esset in verbo, quam in cognitione; ergo ex suppositione quod Pater cognoscat futura, per se debet verbum ex illorum cognitione procedere.

R. In verbo non debet relucere objectum cognitionis, nisi eo modo, quo attingitur à cognoscente; quia ergo cognitio paterna non fertur necessariò ad futura, sed tantum liberè & veluti per accidens ratione decreti decernentis futuritionem, cum potuisset decernere non futuritionem, inde verbum non repræsentat futura, nisi concomitanter ex suppositione liberæ Dei voluntatis

DICO 3. *Si accipiatur hoc, quod dico: Spiritus Sanctus in unius dictionis, sic ex usu Ecclesie est accommodatum ad significandam unam trium personarum, scilicet quæ procedit per modum amoris. S. Th. hic Q. 36. a 1. ad 1.*

Explicantur ad tertiam in Trinitate personam pertinentia.

Primò huic personæ tria potissimum nomina conveniunt scilicet Spiritus Sancti, amoris & doni *Dicitur 1. Spiritus*: quia nomen *Spiritus* in Corporeis significat quandam impulsione[m]: est autem proprium amoris, quod moveat & impellat voluntatem amantis in amatum; ergo persona illa, quæ in divinis procedit per viam amoris, convenienter Spiritus Sanctus appellatur. *Dicitur 2. Amor*: quia Spiritus Sanctus procedit per voluntatem, sed terminus actionis voluntatis convenienter amor appellatur, & idè appellatur nexus Patris & Filii, non quod mediet inter utramque personam, quam connectit, sed quia significat rationem mutui amoris, qui est inter Patrem & Filium, qui unicâ dilectione spirant Spiritum Sanctum. *Dicitur denique. Donum*: quia habet omnes conditiones ad donum requisitas. Primò donum debet esse illius à quo donatur: nempe Patris & Filii non quidem per identitatem, quomodo essentia est Dei, à quo beatis donatur, neque per possessionem Domini, quomodo gratia & virtutes sunt Dei dona, sed per processione[m] & originem, quomodo Filius est Patris. 2dò Donum debet esse gratuitum; datur autem Spiritus Sanctus gratuito absque intuitu retributionis. 3tiò Donum debet fieri creaturæ rationali; licet ergo etiam de Filio verissimè dicatur, quod sit nobis datus, nihilominus magis propriè Spiritui Sancto nomen doni tribuitur: eò quod ex vi suæ originis sit amor, amor autem est primum donum & ratio donandi alia; per appropriation[m] quoque Spiritus Sanctus dicitur bonitas: quia bonitas est objectum voluntatis, vocatur consolator, paracletus, unctio: quia per hæc significantur opera amoris & amicitie; dicitur digitus Dei, virtus altissimi: quia nihil impulsu amoris fortius, qui vincit omnia, unde eadem virtus in die Pentecostes igne & vento valido designabatur.

Secun-

Secundò Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. Est veritas fidei definita in Con. Lateran. & Florent. sub Eugenio III. cui Græci tandem subscripserunt, sed postea secuti Marcum Ephesinum ad vomitum redierunt, in cuius sceleris ultionem Urbs Constantinopolitana totumque Græcorum imperium (juxtà quosdam Historicos in festo Pentecostes Spiritui sancto sacro) in potestatem Turcarum est redactum.

Probatur I. Ex Script. Joan. 16. v. 14. & 15. *ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis omnia, quæcunque habet Pater, mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis;* atqui non potest accipere de suo nisi per communicationem suæ essentia, sicut omnia, quæ habet Pater, sunt filii ratione communicatæ essentia. Joan. 15. Christus dicitur mittere Spiritum Sanctum, nulla autem persona mittitur ab aliâ, nisi à quâ procedit ad Rom. 8. v. 9. & ad Galat. 4. v. 6. Spiritus Sanctus vocatur Spiritus Christi, Spiritus Filii Dei, atqui non potest Spiritus Sanctus aliter dici Spiritus Christi, nisi ratione originis. Ratio est: quia filio omnia communicantur à patre, in quibus Pater & Filius nullam dicunt oppositionem relativam: id enim requirit divina simplicitas & infinita actualitas; atqui in virtute spirativa Pater & Filius nullam dicunt relativam oppositionem; ergo virtus spirativa Filio communicatur à Patre.

Obj. I. Joan. 15. v. 26. dicit Christus: *cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit;* ubi nulla fit mentio Filii.

R. Illud quod dicitur de Patre, oportet etiam intelligi de Filio, exceptis iis, in quibus Pater & Filius sibi opponuntur, dum enim Christus dicit Matth.

II. v. 27. *Nemo novit Filium nisi Pater*, non excluditur, quin Filius seipsum cognoscat, sic igitur cum dicitur; Spiritus Sanctus à Patre procedit, etiamsi adderetur, quod à solo Patre procedat, non excluderetur Filius, quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritus Sancti, non opponuntur Pater & Filius, sed solum quantum ad hoc, quod hic Pater est, & ille Filius.

Obj. 2. In Con. Nicæno PP. in symbolo solum expresserunt processionem à Patre: *qui à Patre procedit.*

2. Licet in Con. & Symbolo Nicæno solum explicata sit processio à Patre, alia tamen Concilia processionem à Filio expresserunt ut Lugdunense II. celebratum 1274. sub Greg. X. Lateranense IV. celebratum 1215. Romæ sub Innoc. III. Barense celebratum 1098. sub Urbano II. cui intefuit S. Anselmus in quibus Symbolo Nicæno additæ sunt particula: *Filioque procedit.*

Obj. 3. Spiritus Sanctus sicut unus est & simplex, ita & ab unico principio & personâ procedit: nam si perfectè procedat ab unâ, frustra requiritur alia, à quâ procedat.

3. Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio tanquam ab unico principio, sicut etiam tres personæ sunt unicum principium creaturarum, quas unâ & communi actione producunt; certè si esset distincta virtus Patris & Filii, rectè sequeretur Filium non producere Spiritum Sanctum, si à Patre perfectè producat, sed quia uterque unâ virtute & unâ productione producunt, sequitur potiùs, quod si Pater perfectè producit, ergo etiam Filius: cum sit una utriusque virtus.

Q. 1. An rectè dici possit, quod Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium?

R. Affirmative, si sentus sit, non quod Spiritus Sanctus immediatè procedat à Filio & mediatè à Patre, sicut Nepos est ab Avo mediante Filio in humanis, sed quod inter Patrem & Spiritum Sanctum mediet suppositum Filii, quod prius origine procedit, & quod virtus productiva Spiritus Sancti sit una & eadem in Patre & Filio, & quia Pater dat Filio virtutem, quâ secum producit Spiritum Sanctum, Pater per Filium spirat Spiritum Sanctum.

Q. 2. An Spiritus Sanctus distingueretur à Filio, si ab eo non procederet.

R. Negativè: probatur 1. quia Patres & Concilia contra Græcos probarunt Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio, ex hoc, quod distinguatur à Patre & Filio.

probatur 2. Si Filius & Spiritus Sanctus sibi non opponantur, non distinguuntur: quia in divinis omnia sunt idem, ubi non est oppositio; atqui, si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non opponeretur Filio: quia in tantum opponitur Filio, in quantum refertur ad Filium; atqui si non procedat à Filio, non refertur ad Filium: fundamentum enim relationum in divinis est processio unius ab alio.

Confirmatur: ut relationes filiationis & processionis seu spirationis passivæ constituent distinctas personas, non sufficit, quod ambæ procedant à Patre, una per intellectum altera per voluntatem, sed requiritur, ut una procedat ab aliâ: quia relationes disparatæ, quæ sibi non opponuntur, possunt esse in eadem persona: in Patre enim datur paternitas & activa spiratio, in Filio datur filiatio & spiratio similiter activa, quæ ideo non inducunt distinctas personas, quia una ab aliâ non procedit; ergo si spiratio passiva non procedat à Filio, non constituit distinctam personam à Filio.

Obj. 1. Etiam si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tamen adhuc procederet per voluntatem tanquam amor productus, Filius verò procederet per intellectum tanquam natus & genitus; atqui hoc sufficeret ad distinctionem utriusque; ergo Spiritus Sanctus distingueretur à Filio, tamen si ab illo non procederet.

R. Quod si Spiritus Sanctus non procederet à Filio eadem esset persona, quæ procederet per intellectum & voluntatem, & esset simul verbum & amor, persona genita & persona spirata sicut jam est eadem persona dicens & spirans, gignens & amans notionaliter.

Obj. 2. S. Anselmus lib. de process. Spiritus Sancti docet Filium & Spiritum Sanctum esse plures per hoc, quod Filius nascendo Spiritus Sanctus procedendo habeat esse; verba sunt: *Quomodo Filius existit de Deo nascendo & Spiritus Sanctus procedendo, ipsa diversitate nativitatis & processionis referuntur ad invicem ut diversi & alii ab invicem*, atqui hoc esset, licet Spiritus Sanctus non procederet à Filio.

R. Spiritum sanctum distingui à Filio, quia Filius procedit per generationem, & Spiritus Sanctus per voluntatem, cum autem voluntas Patris sit communis Filio; quippe in quâ non relativè opponitur, in quâ solâ relativâ oppositione S. Anselmus in lib. cit. fundat distinctionem personarum, sequitur, quod, si procedat per voluntatem notionalem, etiam procedat à Filio; Filius igitur & Spiritus Sanctus distinguuntur diversitate nativitatis & processionis prout processio dicit ordinem originis à nativitate.

Obj. 3. Manente constitutivo personarum adhuc personæ distinguuntur: quia constitutivum est etiam distinctivum; atqui, si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, maneret constitutivum utriusque personæ

personæ : maneret enim nativitas vel filiatio, quæ est constitutiva Filii, & spiratio passiva, quæ est constitutiva Spiritûs Sancti.

3. Filiatio est constitutiva Filii ità ut simul sit radicaliter spiratio, atque ità mediatè opposita spirationi passivæ Con. ut non sit radicaliter spiratio activa N.

Obj. 4. Ità se habet Spiritus Sanctus ad Filium, sicut ad Patrem, sed si per impossibile à solo Filio, non autem à Patre procederet, adhuc maneret distinctus à Patre; ergo quamvis per impossibile à solo Patre procederet, adhuc tamen posset manere distinctus à Filio.

3. Licet de facto ità se habeat Spiritus Sanctus ad Filium sicut ad patrem; quia de facto utrumque respicit ut unum spiratorem, si tamen per impossibile non procederet à Patre, adhuc ab eo distingueretur; licet enim tunc immediatè non procederet à Patre, ex hoc tamen, quod procederet à Filio, qui est productus à Patre, etiam mediatè procederet à Patre, eique proinde mediatè opponeretur, at si non procederet à Filio, eidem nec im. nec mediatè opponeretur.

Obj. 5. Non potest eadem persona procedere per intellectum & voluntatem; quia eadem persona nequit produci duabus productionibus totalibus & adæquatis, quarum quælibet unam personam producit; alias eadem persona bis produceretur, & perfectiones, quæ illi datæ sunt per intellectum, darentur de novo per voluntatem; ergo sufficit ad distinctionem personarum, quod una procedat per intellectum ut nata, altera per voluntatem ut spirata etiam non interveniente processione unius ab aliâ.

4. In hypothesi factâ Negando assumptum, ad
cujus

cujus probationem dicendum: si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, generatio & spiratio non erunt duæ productiones totales, sed una & eadem actio formaliter eminenter spirativa & generativa & solum virtualiter distincta & terminata ad eandem personam genitam & spiratam, sicut in Patre eadem entitas est intellectus & voluntas, generatio & spiratio activa, ideo autem de facto in hoc mysterio generatio & spiratio sunt actiones totales, quia terminantur ad personas distinctas, ideo autem sunt distinctæ, quia una procedit ab aliâ; nec sequeretur, quod una persona bis procederet, sed simul & semel terminaret actionem intellectûs & voluntatis, & uniret in eodem supposito filiationem & spirationem passivam.

Q. 3. An Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio ut ab uno principio?

R. Affirmativè, probatur: nomina substantiva non multiplicantur nisi multiplicatâ formâ, quam significant, sicut nomina adjectiva non multiplicantur, nisi multiplicatis suppositis; atqui Pater & Filius, licet sint duo supposita, unicam tamen habent virtutem spirantem; ergo Pater & Filius sunt unicum principium Spiritûs sancti, sicut tres personæ sunt unicum principium productionis Creaturarum ad extrâ, quia habent eandem virtutem creandi & eandem omnipotentiam indivisam.

Q. 4. An Spiritus sanctus exigat procedere à duabus personis?

R. Affirmativè, probatur: Spiritus sanctus ex proprietate suâ personali est amor mutuus vel nexus duorum, sive terminus amoris mutui, quo duo se diligunt: est enim amor perfectissimus & consequenter amor amicitiae mutuus & reciprocus; atqui amor mutuus absque pluralitate suppositorum mutuò se amantem esse non potest, unde S. Th. hic Q. 36. a. 4.

ad

ad 1. Si considerentur supposita spirationis, sic Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, ut sunt plures: procedit enim ab eis ut amor unitivus duorum.

Obj. 1. Non minus adæquata virtus spirandi convenit Patri ratione voluntatis, quam cuilibet personæ conveniat virtus creandi ratione omnipotentiae; atqui quia virtus creandi personis convenit ratione omnipotentiae, pluralitas personarum ad creationem se habet per accidens; ergo etiam dualitas personarum ad processionem Spiritus sancti se habet per accidens.

R. Negando consequentiam: quia adæquata ratio, cur ad productionem creaturarum Trinitas personarum se habeat per accidens, est, quod virtus adæquata creandi Deo conveniat præcisâ ratione Trinitatis, adæquata autem virtus spirandi non convenit soli Patri præcisâ ratione filiationis, sed importat in obliquo duas relationes: Spiritus sanctus enim spiratur ut nexus vel amor unitivus duorum. Disparitas igitur est, quod creaturæ per se procedant à supposito creante & omnipotente, sive sit unum, sive sint plura; at verò amor perfectissimus, qui est Spiritus sanctus per se procedit ab amante & redamante amore amicitiae unitivo amicabili & perfectissimo, qui non exercetur nisi saltem inter duos.

Obj. 2. Si Spiritus sanctus per se procedat à Patre & filio, Pater & filius non essent unicum sed plura principia Spiritus sancti: nam ad actionem concurrunt non solum virtus agendi, sed etiam suppositum agens; ergo, si per se & non tantum concomitanter exigantur plura supposita ad productionem Spiritus sancti, exigentur etiam plura principia.

R. Negando ant. Ad cuius probationem dicitur: Spiritum sanctum procedere quidem à Patre & Filio, ut sunt plures personæ, sed non ut sunt plures spiratores vel plura principia: spirator enim & principium sunt

sunt nomina substantiva, quæ non multiplicantur, nisi secundum formam significatam, quæ una & eadem est in Patre & Filio, in quibus est eadem spiratio activa, unde possunt dici tantum duo spirantes propter pluralitatem suppositorum, non autem duo principia vel duo spiratores propter unitatem spirationis.

DISPUTATIO XXI.

De nominibus, notionibus, equalitate & missione personarum.

QUESTIO I.

De modo, quo nomina essentialia & personalia prædicantur, & supponunt in divinis.

DICO. Ad veritatem locutionum non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi. . . . unde non possumus dicere, quod essentia est generans, possumus tamen dicere, quod essentia est res generans, vel Deus generans, si res & Deus supponant pro Personâ, non autem si supponant pro essentiâ S. Th. hic Q. 39. a. 5. O. & ad 5.

Explicatur: quia in hoc altissimo mysterio etiam ex verbis inordinate prolatis hæresis incurri potest, eaque tum de essentiâ tum de personis dicitur, aut dum mutuò personalia & essentialia prædicamus, id fieri debet secundum sequentes Regulas.

Primò Adjectiva notionalia possunt prædicari de essentialibus in concreto sumptis ut: Deus est generans, non autem de essentialibus in abstracto: falsum enim est: essentia generat, Deitas spirat. Ratio est: quia ut notionalia rectè prædicentur, debet significari persona habens formam illam notionalem; sed hæc significatur tantum nomine concreto.

Secundò. Prædicata essentialia quasi transcendentia: